

EKOPOLITICKÉ A PRÁVNÍ PŘEDPOKLADY ŠETRNÉHO HOSPODAŘENÍ V KRAJINĚ

SVATOMÍR MLČOCH

I. EKOPOLITICKÁ VÝCHODISKA ŠETRNÉHO HOSPODAŘENÍ V KRAJINĚ

Jedním z nejvýznamnějších odkazů naší minulosti je nepochybně česká krajina. Její tvář, charakteristiky, „zdraví“ a potenciál nejsou pouze darem přírody, ale v našich podmínkách též výsledkem tisíciletí trvající lidské činnosti. Zamyšlení nad českou krajinou určitě skýtá množství zorných úhlů a nabízí pestrá historická zjevnání. Následující příspěvek nemá ambice uvažovat o stavu české krajiny z jiných hledisek, než v aktuálních souvislostech právních a ekopolitických. Základním východiskem je samotná Ústava České republiky deklarující ve své preambuli „odhodlání společně strážít a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství“ i čl. 7 Ústavy zavazující stát, aby dbal o „šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“.

Vycházím tedy z toho, že pojem „šetrného využívání“ je přímo pojmem ústavním a nechci vést nepřiměřenou definiční debatu nad titulem tohoto příspěvku. Snad pro zasvěcené až nadbytečně však připomenu blízkost pojmu šetrného hospodaření v krajině s konceptem trvale udržitelného rozvoje, jak byl zaveden do mezinárodní ekopolitiky dnes již proslulou zprávou Světové komise OSN pro životní prostředí a rozvoj „Naše společná budoucnost“ v roce 1987 nebo „Agendou 21“ vzešlou z Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro 1992. Nejjobecnějším ekopolitickým cílem šetrného hospodaření v krajině je přispět k udržení trvalé obyvatelnosti české krajiny, udržet a zlepšit její přirozenou biologickou produktivitu, diverzitu i estetické hodnoty a vytvořit podmínky pro přežití a záchranu volně žijících živočichů a rostlin.

Péče o krajinu má výrazný sociální rozměr. Dotýká se životního stylu obyvatel, může mít a má úzký vztah k tradicím spojeným především s venkovským způsobem života a vztahem k místnímu prostředí. Právě praktická péče o krajinu zaměřená na místní – nejbližší – prostředí člověka má šanci být mimo jiné přirozenou a integrální součástí ekologické výchovy. Péče a hospodaření v krajině je také nikoliv zanedbatelnou příležitostí pro vytváření pracovních míst a udržování zaměstnanosti nejen v některých problémových regionech naší země. „Přežítí“ naší krajiny v dobrém a zdravém stavu je však také požadavek výsostně geopolitický a odpovídající našim základním národním zájmům. Jen za malou

nadsázku lze totiž považovat výroky některých předních světových expertů, že příští válka, bude válkou o vodu. S jistou analogií by se pak dalo dovodit, že trvalý mír nebude možný bez přežití zdravé a produktivní krajiny. A to je velká výzva a úkol pro všechny země a národy světa.

V naší dnešní sociálně – politické situaci, kdy se snažíme napravit celá desetiletí předchozího deformovaného vývoje, je péče o krajinu také v jistém smyslu i obnovou specifické sociální infrastruktury, zejména na venkově. K tomuto by významně měly přispívat nynější společenské procesy, zejména restituce a privatizace pozemkového vlastnictví, umožňující obnovu diverzifikovaných společenských struktur, založených na široké škále vlastnických vztahů a zájmů. Například obnova a rehabilitace statutu venkovského „hospodáře“ v tom nejlepším a tradičním slova smyslu, působícího jako aktivní a odpovědný činitel při využívání krajiny, je jedním z důležitých předpokladů vyvážené péče o krajinu. Tohoto cíle se dosahuje zatím pomalu a postupně, jde spíše o dlouhodobý proces, než jednorázový akt.

Promyšlené hospodaření v krajině vyžaduje, aby byla na vládní úrovni této otázce věnována koncepční pozornost.

Podívejme se nyní, zda takováto koncepce byla vůbec vytvořena a případně jak se naplňuje. V srpnu r. 1995 byla vládou České republiky přijata „státní politika životního prostředí“, dokument o principech, pravidlech a prioritách vlády a jí podřízených orgánů a institucí v oblasti životního prostředí. Jiný závazný dokument na úrovni vlády či parlamentu přijat nebyl až do 14. 4. 1999, kdy sociálně-demokratická vláda přijala vlastní Státní politiku životního prostředí (samozřejmě mimo nových zákonů, o těch však bude řeč později). S ohledem na naši současnou ekologickou situaci převažoval v tomto dokumentu důraz na programy snižování úrovně znečištění prostředí způsobené především průmyslovou činností a odstranění tzv. starých ekologických zátěží, které jsou projevem dřívější ignorance ochrany životního prostředí (např. staré skládky průmyslových a komunálních odpadů, rozsáhlé kontaminace podzemních vod způsobené sovětskou armádou, činností průmyslových podniků apod.).

Problematika vlastní péče o krajinu ve smyslu ochrany přírodních zdrojů nebo šetrného hospodaření v krajině je ve dřívějším vládním dokumentu zmiňována spíše sporadicky. Cílem státní ekologické politiky ze srpna 1995 je, aby se kvalita základních složek životního prostředí nejpozději kolem roku 2005 výrazně nelišila od úrovně dosažené v rozvinutých evropských zemích na počátku 90. let. Tím teprve „vzniknou příznivé podmínky pro postupné zlepšování stavu biologické složky životního prostředí“. Zároveň státní ekologická politika obsahuje mezi doporučeními pro hospodářská a společenská odvětví mimo jiné formulace podporující v zemědělství „ekologicky šetrné způsoby hospodaření a zvyšování schopnosti krajiny zadržovat vodu“...., v lesnictví zase „zvýšení druhové rozmanitosti lesních dřevin s cílem přiblížit se přirozené skladbě lesů s přiměřeným zastoupením produkčně vhodných druhů“. Teprve státní

politika z roku 1999 zahrnuje v kapitole „Biota“ komplexnější cíle v ochraně krajiny, např. realizaci 50 % projektů územních systémů ekologické stability.

Soudný pozorovatel nechť zváží, zda je to málo nebo dost. Autor tohoto příspěvku v každém případě shledává v české ekologické politice na konci dvacátého století značné mezery. Možná, že jde více o mezery v rozpracování již přijaté ekopolitiky životního prostředí do dílčích záměrů pro jednotlivé obory lidské činnosti či programy. Tyto dílčí programy by však zároveň měl spojuvat určitý integrující přístup. Docházím k názoru, že jednou z cest vedoucí k formulaci nové a aktuální ekopolitiky šetrného hospodaření v krajině, je formulace základních principů takovéto ekopolitiky. Můj následující pokus o tuto formulaci nechť je chápán jako jeden z možných.

II. ÚČINNOST STÁVAJÍCÍCH NÁSTROJŮ K OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY

Příčinou dnešního stavu přírody a krajiny je dlouhodobá a jednostranná exploatace přírodních zdrojů a krajiny, která se celá desetiletí uplatňovala bez ohledu na zájmy ochrany přírody. Společenský a ekonomický režim do roku 1989 neměl v podstatě zájem na funkčním systému ochrany přírody a krajinu chápal často jen jako výrobní prostředek. Pokud už přírodu chránil, poskytoval z ochrany časté výjimky nebo připouštěl obcházení zákona. Jistá setrvačnost a neochota změnit navykklé postupy poznamenala i předchozích deset let. V tomto období se však učinila řada pozitivních kroků, jako například přijetí a postupná realizace tzv. krajinotvorných programů financovaných ze státního rozpočtu. Novelizováno či nově přijato bylo několik zákonů, jež se týkají ochrany a využití přírodního prostředí, nejdůležitější z nich je zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a zákon č. 244/1992 Sb., o hodnocení vlivů činností na životní prostředí, které představují nesporný zlom v naší legislativě, jímž se podmiňuje další zlepšení stavu přírody a krajiny.

Na druhé straně se však objevila tendence zájmy ochrany přírody označovat za bariéry podnikání a ta našla své zástánce na různých skupinových a zájmových úrovních. Neochota naplnit či vůbec jen užívat pojem „trvale udržitelný rozvoj“ i na vládní úrovni (v letech 1992-1996) zpomalila vypracování potřebných programových, legislativních i ekonomických nástrojů k účinnější ochraně přírody a krajiny. Mezi nejzávažnější překážky snižující účinnost ochrany přírody a krajiny patří:

a) v oblasti legislativy:

- systém legislativních nástrojů o využívání přírodních zdrojů a ochraně přírody a krajiny vykazuje i přes přijetí nových předpisů určité nedostatky, především nepropojenost všech platných předpisů a mezery v právní úpravě,
- nebyla přijata zásadní novelizace horního práva a předpisů o geologických pracích, která by upravila podmínky racionálního využívání neobnovitelných

- přírodních zdrojů ve vztahu k účinné ochraně přírody a krajiny. Jde zejména o reálnou možnost úpravy hranic dříve vyhlášených dobývacích prostor tam, kde se podstatně změnilы důvody pro těžbu nebo podmínky ochrany území,
- neexistují takové právní postupy, které by bránily uživatelům půdy v její degradaci (erozi, zhutňování, ztrátě humusu) a chránily ji dostatečně před nadměrnou chemizací či jiným velkoplošným znečištěním,
- trestní zákon neobsahuje takové vymezení skutkových podstat trestných činů poškozování přírody a krajiny, které by účinně postihovalo závažné delikty tohoto zaměření,
- dosud nebyla přijata jasná pravidla pro poskytování příspěvku státu vlastníkům pozemků v případě újmy způsobené zvláště chráněnými druhy volně žijících živočichů nebo v případě, kdy se vlastník zdržel své předchozí činnosti podle požadavku orgánu ochrany přírody,
- právní nástroje k regulaci výstavby ve volné krajině nejsou postačující. Chybí zejména přísnější postih tzv. černých staveb a jiných nedovolených stavebních činností v krajině,
- nejsou dostatečně definovány vlastnické vztahy k některým přírodním statkům, není vymezen zájem státu na veřejném vlastnictví některých z nich (např. jeskynní systémy, zdroje podzemní vody).

b) v oblasti státní správy:

- správní úřady nejnižšího stupně (obecní a pověřené obecní úřady) nejsou vždy schopny zajistit hladký a objektivní výkon státní správy při ochraně přírody a krajiny, neboť jim schází potřebné vybavení či informace,
- nejsou překonány mezirezortní bariéry na úrovni ministerstev, koordinační role MŽP ČR ve věcech životního prostředí stanovená zákonem o kompetencích ministerstev není dostatečně prosazována a respektována,
- podíl více ministerstev na výkonu stejné působnosti v oblasti státní správy přírodního prostředí je kontraproduktivní. Častý přesun působnosti ministerstev ve věcech využívání a ochrany přírodních zdrojů v minulých letech nepřispěl k potřebné právní jistotě při výkonu státní správy,
- protože chybí konkrétní definice, nelze vždy využít kompetence MŽP pokud jde o vrchní státní dozor ve věcech ochrany životního prostředí (např. ekologický dohled nad těžbou nerostných surovin nebo vrchní státní dozor nad lesy),
- nedostatečně se využívala kompetence ministerstev při sjednocování postupů a řízení správních úřadů nižšího stupně, zejména okresních a magistrátních úřadů ve věcech ochrany přírodního prostředí.

c) v oblasti ekonomiky a ekonomických nástrojů:

- není zaveden systém vyjadřování zásoby přírodního kapitálu v rámci národního bohatství a není rovněž vytvořen systém vyjadřování jejich spotřeby a devastace v ekonomických kalkulacích a základních národohospodářských agregátech (HDP, HNP),

- není vytvořen ucelený a propracovaný systém ekonomických nástrojů při využívání a ochraně přírodních zdrojů, který by orientoval zainteresované subjekty využívat přednostně obnovitelné zdroje a šetrněji nakládat se zdroji neobnovitelnými. Z ekonomických nástrojů uplatňovaných dnes, převažují dotace. Dochází však k narovnání cen energií, což přispěje k šetrnému nakládání s nimi a neobnovitelnými zdroji používanými na jejich výrobu,
- dotační tituly na podporu účelového hospodaření a ochranu přírody a krajiny jsou příliš roztrženy jak z hlediska kritérií, tak z hlediska dostupnosti informací o nich pro potencionální příjemce,
- nejsou účelně propojeny informace o chování subjektů přijímajících zemědělské dotace, což umožňuje jejich vyplácení i těm, kteří neplní své povinnosti při ochraně přírody a krajiny,
- nejsou v širší míře naplňována doporučující zákonná ustanovení o poskytování příspěvků za zlepšování a uchování přírodního prostředí, či naopak odvody za jeho zhoršování,
- poskytování dotací v zemědělství není vázáno na konkrétní ekologická kritéria projednáváná s místně příslušným orgánem ochrany přírody.

III. VÝCHODISKA A PRINCIPY NOVÉ STÁTNÍ POLITIKY PÉČE O KRAJINU A OCHRANY PŘÍRODY

1. Ochranu přírody a péči o krajinu nutno chápat jako specifický veřejný zájem. Jeho cílem je péče o zachování těch přírodních funkcí, které mají povahu veřejného statku. Jde především o ochranu a zachování životně důležitých přírodních funkcí, které nelze zajistit pouze jako správu majetku vlastníků (koloběh vody v přírodě, přijatelný obsah živin v půdě, zastavení vymírání rostlinných a živočišných druhů, rekultivace území devastovaných velkoplošně v minulosti, zastavení rozpadu lesních ekosystémů).

2. Nezastupitelná je v ochraně přírody a krajiny role státu. Stát musí vytvářet legislativní a ekonomické prostředí, ve kterém bude možno udržet základní „přírodní infrastrukturu“, makro i mikroekologickou stabilitu a produkční potenciál v krajině. Přitom ve srovnání s minulostí (před rokem 1989) dochází k zásadní změně postavení státu, zmenšení jeho regulační funkce, odklonu od administrativně – normativních nástrojů jako výhradních nástrojů na úseku ochrany přírody, přenesení části působnosti ze státu na obce, veřejnost a zájmové organizace specializované na ochranu přírody a krajiny (neziskové organizace či neziskový sektor).

3. Zcela zásadním způsobem by měl růst význam podílu soukromo-právní sféry na cílech ochrany přírody a krajiny. Všude, kde je to možné, integrovat soukromo-právní zájem na využívání krajiny i chráněných území či přírody do cílů a postupů veřejno-právních orgánů. Vlastnická práva musí být při ochraně přírody respektována a dodržována. Je možné podporovat a rozvíjet soukromá vyjednávání a soukromé dohody mezi subjekty využívajícími přírodu na straně

jedné a subjekty přírodu chránícími na straně druhé. Tam, kde není spravedlivé zatížit vlastníky půdy a lesů zvláště přísným režimem ochrany přírody (např. z důvodů ochrany kriticky ohrožených rostlinných či živočišných druhů) lze usilovat o výkup nezbytných soukromých pozemků, případně výměnu těchto pozemků za jiné, ve vlastnictví státu. K tomuto účelu je nezbytné zajistit v Pozemkovém fondu České republiky potřebnou rezervu. Při vyhlášení nových, zvláště chráněných území, lze upřednostňovat smluvní formy zřizování takovýchto území na základě písemných dohod vlastníky pozemků podle platného zákona na ochranu přírody a krajiny.

4. **Podnikatelské aktivity, které se svou povahou a zaměřením přibližují nebo shodují se zájmy ochrany přírody budou podporovány a to i v územích se zvláště chráněným režimem.** Jde samozřejmě jen o takové aktivity, které **respektují územně ekologické a ochranné limity.** Svou povahou nejbližší k zájmům šetrného hospodaření v krajině je ekologicky orientovaná zemědělská a lesnická produkce. Zájmy ochrany přírody nejlépe prosperují tam, kde jsou v souladu, či se blíží cílům zemědělců a lesníků obhospodařujících zemědělské a lesní ekosystémy. V územích se zvláštním ochranným režimem lze rozvíjet podle konkrétních ochranných podmínek také ekologicky únosnou turistiku. Jde především o její „měkčí formy“, tj. cykloturistiku, pěší turistiku, sportování. Ubytovací zařízení mohou být budována v okrajových či ochranných pásmech zvláště chráněných území s preferencí umístění do zastavěných částí obcí.

5. **Ochrana přírody a péče o krajinu se neobejde bez normativních nástrojů (limity, standardy, zákazy, příkazy, závazné termíny).** Jejich formulace musí vycházet z uplatňování vědeckých a odborných poznatků v oblasti biologických a ekologických vědeckých disciplín. Ochrana přírody jako netechnická disciplína často musí formulovat své normativní požadavky jazykem odlišným od jiných oborů životního prostředí, např. ochrany ovzduší nebo nakládání s odpady. Limity v ochraně přírody se vždy nedají vyjádřit technicky měřitelnými ukazateli, a proto zvláštní důraz musí být kladen na prevenci a princip předběžné opatrnosti.

6. **Ekonomické nástroje při uplatňování cílů ochrany přírody budou nabývat stále většího významu.** Za jejich zárodek lze považovat dosavadní systém dotací, kompenzací a některých daňových úlev (např. pro vlastníky pozemku v I. zóně CHKO pro účely daně z nemovitosti) a podpor poskytovaných ze Státního fondu životního prostředí. V budoucnu se musí podstatněji zvýšit míra financování šetrného hospodaření v krajině jako úhrady za specifické služby poskytované zprostředkovaně i bezprostředně širokému okruhu „spotřebitelů“, kterými jsou v té či oné podobě obyvatelé celé země. Z tohoto zdroje by měly být financovány prioritní akce v ochraně krajiny, které mají makroekologický stabilizační význam (např. ochrana vodního režimu v krajině, rekultivace devastovaných území, programy na záchranu živočišných a rostlinných druhů, podpora mimo-produkčních funkcí lesa, zejména změna druhové skladby ve prospěch smíšených lesů, zemědělská „údržba“ krajiny apod.). Náklady na šetrné hospodaření v krajině mají povahu „externality“, která musí být převedena na skutečné konzumenty.

7. Při naplňování strategie ochrany přírody a krajiny musí být **respektovány zájmy obcí a veřejnosti**. Moderní ochrana přírody je nemyslitelná bez účasti obcí, zájmových skupin zaměřených na ochranu přírody a **nejširší občanské veřejnosti**. K naplnění tohoto cíle a principu je nezbytné upravit některá ustanovení platných zákonů tak, aby tato část (nejde ovšem o rozhodovací pravomoc), byla jasně a nezvratně garantována.

IV. NEDOSTATKY SOUČASNÉHO PRÁVNÍHO RÁMCE VYUŽÍVÁNÍ A OCHRANY KRAJINY

V letech 1992 – 1998 byla přijata celá řada nových předpisů regulujících využívání i ochranu krajiny. Především je nutno uvést zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. V roce 1995 byl přijat zcela nový lesní zákon, novelizována byla také právní ochrana zemědělské půdy. Na druhé straně jen málo byla pozměněna legislativa horního nebo vodního práva. Následující kritický přehled právních mezer či pochybení práva relevantního pro šetrné hospodaření v krajině, je shrnutím rozsáhlejší právní analýzy provedené autorem, kterou zde není možno pro nedostatek místa a času prezentovat v plném rozsahu:

a) *kritický komentář k právní úpravě ochrany zemědělské půdy*

Současná právní ochrana zemědělských půd může jen částečně přispět k šetrnému hospodaření s tímto významným přírodním zdrojem.

Mezi nejzávažnější problémy a mezery nynější právní úpravy patří:

- nedostatečná výše ceny zemědělských pozemků a také odvodů za odnímání zemědělské půdy pro účely výstavby, která by nutila potenciální investory omezovat zábory zemědělské půdy,
- neúplná kvalitativní ochrana zemědělské půdy, která by byla schopná zajistit udržení a zlepšení úrodnosti půd a zabránit jejich erozi, ztrátě živin a udržení perspektivního vodního režimu,
- malá právní možnost domáhat se ochrany půdy před zaplevelením ze sousedních neobdělávaných pozemků,
- neexistence institutu „správné hospodářské praxe“ při využívání půdy, která ji chrání před případnou devastací ze strany vlastníka nebo nájemce.

Vlastníci a nájemci zemědělské půdy nejsou dostatečně zainteresováni na dlouhodobě zdravém stavu zemědělských půd. V ČR je stále relativně nadměrné procento rozlohy orných půd především na úkor pastvin. Snižuje se také úrodnost půd, především obsah humusu a živin, což je způsobeno zejména nevhodným obděláváním pozemků.

b) *kritický komentář k právní úpravě ochrany lesa*

Nový lesní zákon nevybočuje z tradice lesního zákonodárství na našem území. Platí to jak v pozitivním, tak i negativním slova smyslu. Soudobé les-

ní zákonodárství by mělo být více schopno respektovat a prosazovat mimoprodukční funkce lesa.

Za nejhroženější lesní ekosystémy lesní odborníci považují horské lesy. Ty mají přitom zásadní význam pro ekologickou stabilitu české krajiny a zejména udržení dobrého vodního režimu.

Doporučená legislativní opatření:

- zařazení všech horských lesů mezi lesy zvláštního určení ze zákona,
- zákaz holoseče v horských lesích (s výjimkou kalamit),
- rozšíření povinnosti výsadby melioračních a zpevňujících dřevin (listnatých druhů dřevin) ve všech typech lesa, včetně lesů hospodářských,
- zavedení zvlášť šetrného hospodaření v lesích ve státním vlastnictví, které nevyžadují kompenzace vlastníků a měly by být spravovány především s ohledem na mimoprodukční funkce.

c) kritický komentář k právní úpravě ochrany vod

Mezi nejzávažnější nedostatky současně platného vodního práva patří jen velmi slabá a malá možnost ovlivnění způsobu hospodaření na pozemcích, které bezprostředně kvalitu a kvantitu vody podmiňuje. Vodní zákon obsahuje pouze velice obecně formulované ustanovení v § 17, podle kterého jsou správci, vlastníci či uživatelé zemědělských nebo lesních pozemků a rybníků povinni obhospodařovat je takovým způsobem, který by nejen uchovával vodohospodářsky vhodné podmínky z hlediska množství a jakosti vod, ale i napomáhal ke zlepšení vodohospodářských poměrů. Zejména jsou povinni zabránit nepříznivým odtokovým poměrům, splavování půdy a dbát o udržování půdní vláhly a zlepšování retenční schopnosti rybníků.

Tato formulace, která je nepochybně dobře míněným cílem, však postrádá nástroje, kterými by mohla být naplněna. Důkazem toho je samotný stav vodního režimu v české krajině, který se od přijetí zákona v roce 1973 nejen neudržel a nezlepšil, ale naopak se zhoršil, zejména pokud jde o retenční schopnost krajiny a udržování půdní vláhly.

Snad největší obtíže a mezery v současné právní úpravě vodního hospodářství působí nedostatek administrativních a ekonomických nástrojů schopných regulovat účinně problematiku plošného znečištění povrchových a podzemních vod, tj. znečištění nevznikajícího z jednoho, tzv. bodového zdroje, ale z činnosti, která se odehrává na rozsáhlé ploše, např. ze zemědělské činnosti. Současná právní úprava je v zásadě způsobilá dosáhnout výrazného zlepšení kvality povrchových či podzemních vod ovlivňovaných pouze bodovými zdroji znečištění.

d) kritický komentář k právní úpravě hospodaření s nerostným bohatstvím

Současně platné horní právo České republiky je jen velmi málo způsobilé přispět k šetrnému hospodaření v krajině pokud jde o oblast nerostného bohatství země. Pokud nebude nalezen nový legislativní a institucionální rámec

pro řešení střetů zájmů v území vyvolaných těžbou nerostných surovin, je jen pramalá naděje na skutečně šetrné hospodaření s nerosty v naší zemi. Je nezbytné připravit zcela nový a jiný horní zákon a na něj navazující předpisy založené na nové koncepci, respektující více českou krajinu i principy trvale udržitelného rozvoje.

e) kritický komentář k právní úpravě hospodaření s prostorem

Dosavadní předpisy na úseku územního plánování a stavebního řádu a hodnocení vlivu na životní prostředí by bylo vhodné doplnit o nástroje:

- umožňující regulovat (omezit nebo zakázat) činnost poškozující nadměrně přirozenou funkci plochy (např. možnost zakázat pěstování tzv. erozivních plodin, např. kukuřice, na erozi ohrožených půdách),
- rozšiřující okruh účastníků územního řízení oproti dnešnímu stavu, který zahrnuje vedle investora jen vlastníky bezprostředně sousedících pozemků,
- posilující vliv územního plánování ve volné krajině, nejlépe prostřednictvím krajinně-územních plánů přirozených celků, např. povodí vodních toků o rozloze do 100 km², které by byly základem „krajinného územního plánu ČR“,
- zavádějící periodické hodnocení vybraných krajinně-ekologických ukazatelů („krajinně-ekologický“ audit) pro potřeby ochrany krajiny a jejího trvale udržitelného využívání.

Není vyloučeno, že některé výše uvedené právní instituty a nástroje by mohly být součástí jiného zákona, např. o ochraně přírody a krajiny nebo o půdě. Podstatné je ovšem jejich uvedení do právního řádu ČR.

V. ZÁVĚREČNÉ SHRNU TÍ K PROBLEMATICE LEGISLATIVY A ŠETRNÉHO HOSPODAŘENÍ V KRAJINĚ

Právo a legislativa bude při dalším integrování hospodářského využívání krajiny s její ochranou nezastupitelným nástrojem. Mezi jeho hlavní úkoly bude patřit zaplnění dnešních mezer a bílých míst, vyžadující právní regulaci (viz náměty v „kritických komentářích“) a také přiměřenou integraci jednotlivých dosud roztržštěných právních předpisů s problematikou využívání a ochrany krajiny.

V krátkodobém horizontu jsou zřejmě nejvýznamnějšími legislativními požadavky nové a moderní zákony v oblasti vodního hospodářství a horního práva. Dlouhodobě však bude třeba zásadnější rekonstrukce „práva na využití a ochranu přírodních zdrojů“, které, blížíc se kodexové úpravě, bude s to definovat a chránit společenský zájem na zachování těch veřejných statků, které jsou součástí krajiny. Neboť krajina jakkoliv má v podobě pozemkové držby své konkrétní vlastníky a uživatele, je v mnohém ohledu také „věcí“ a zájmem veřejným. Krajina je v pravém slova smyslu dědictvím a odkazem minulosti, jehož uchování, funkčnost a také vzhled mohou a musí být rozvíjeny a zachovány nejen jako zájem privátní.

Závěrem pozitivní zpráva. V roce 1998 přijala vláda ČR svým usnesením č. 458 Státní program ochrany přírody a krajiny, který obsahuje řadu výše uvedených a doporučených principů. Jeho roční plnění se bohužel jednoznačně pozitivními výsledky nemůže však prokázat.

ENVIRONMENTAL POLICY AND LEGAL PREREQUISITIES FOR SUSTAINABLE USE OF LANDSCAPE

Summary

The article is focused on the state environmental policy of the Czech Republic and valid environmental legislation, especially on the part of that creating the legal framework of sustainable use of landscape. It contains the short analysis of Czech governmental environmental policy (August, 1995) from the point of view of nature sources management.

The article also contains a more detailed inventory of recent Czech laws on the field of agricultural land, forest protection, water management, mining and other related laws. Special attention is given to the Nature Conservation and Landscape Protection Act No 114/1992 of Czech Collection of Laws.

A very important contribution concerns of new state policy principles for sustainable use and protection of landscape. These principles should cover among others:

- the public interest on the use and protection of landscape,
- unsubstitutable role of the state in the nature and landscape protection,
- growing meaning of privately interested sector in sustainable use of landscape in new born democracies of Central and Eastern European countries,
- the optimalization and harmonization of entrepreneur activities with the landscape protection policy,
- the need of precise and legal formulations of limits and standards during the use of the landscape and the natural sources,
- the strengthening of position and role of economic tools in new strategy of sustainable use of the landscape,
- public participation in nature conservation and positive role of NGO sector.

Finally, the autor of article suggests the concrete changes of recent water and mining legislation as the main task from short-time perspective. The preparation of completely new and integrated „Codex“ of Natural Resources Use and Protection is than the main task from long-time perspective.